

Eğitim Sisteminde Kriz ve Dönüşüm İhtiyacı

Simge Yardım

Eğitim Politikalar ile
Toplumsal İnşa

Funda Demir Bozkurt

Anadilinde Eğitim Hakkı
Sorunu ve Çözümü

İlknur Birol

Yoksulluk Politikadır, Yoksulluğa
Karşı Mücadele De

Arzu Erdoğan

Yeni Eğitim Yılı, ÇEDES
Projesi ve Laik Eğitim
Mücadelesi

Oya Açan

“Türkiye’de Eğitim Sistemi” Mi
Dediniz?

Çiğdem Ertak

Yasın Sonu Adalet, Adaletin
Başlangıcı Barış



İÇİNDEKİLER

- 1** **Eğitim Politikaları ile Toplumsal İnşa**
Simge Yardım
- 4** **Anadilinde Eğitim Hakkı Sorunu ve Çözümü**
Funda Demir Bozkurt
- 7** **Yoksulluk Politikadır, Yoksulluğa Karşı Mücadele De**
İlknur Birol
- 11** **Yeni Eğitim Yılı, ÇEDES Projesi ve Laik Eğitim Mücadelesi**
Arzu Erdoğan
- 14** **“Türkiye’de Eğitim Sistemi” mi Dediniz?**
Oya Açıan
- 21** **Yasın Sonu Adalet, Adaletin Başlangıcı Barış**
Çiğdem Ertak

Eğitim Politikaları ile Toplumsal İnşa

Simge Yardım-21 Eylül 2025



Geldiğimiz süreçte de sürekli değiştirilen eğitim politikaları aracılığıyla eğitim siyasal ve ideolojik bir yeniden inşa aracı olarak konumlandırılmaya devam etmektedir. Sürekli değiştirilen eğitim sistemi; eğitim hakkına eşit erişimin yok sayılması, piyasa merkezli uygulamaların yaygınlaştırılması, müfredatın dinci, cinsiyetçi, milliyetçi, tekçi bir çerçevede defalarca kez düzenlenmesi ve çocuk haklarının sistematik olarak ihlal edilmesi gibi çok boyutlu sorunları beraberinde getirmiştir

Tarihsel süreç boyunca devletlerin ideolojik aygıtı olarak kullanılan eğitim sistemi, iktidarların kendi siyasal ideolojik hedeflerine uygun bir toplum inşasının aracı olmuştur. Dolayısıyla milliyetçi, militarist, tekçi, cinsiyetçi, dinci politikalar ile çocukluğun ve toplumun politik inşa süreci eğitim aracılığıyla sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye'deki eğitim sisteminde **“Tek dil, tek millet, tek bayrak, tek cinsiyet”** ideolojisi; çok dilli, çok kültürlü ve çok kimlikli toplumsal yapıyı yok sayan bir anlayışla oluşturulmuş, her dönemde siyasal ideolojik hedeflere uygun bir eğitim politikası hayata geçirilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında da eğitim politikaları, askeri rejimin otoriter yapısına uygun biçimde şekillenmiş; zorunlu din dersleri, milli güvenlik dersi, sendikal hak ve özgürlüklere dönük baskılar ve özel okulların teşviki gibi adımlar ile bugünkü eğitimde dönüşüm politikalarının da kökeni oluşturulmuştur.

Geldiğimiz süreçte de sürekli değiştirilen eğitim politikaları aracılığıyla eğitim siyasal ve ideolojik bir yeniden inşa aracı olarak konumlandırılmaya devam etmektedir. Sürekli değiştirilen eğitim sistemi; eğitim hakkına eşit erişimin yok sayılması, piyasa merkezli uygulamaların yaygınlaştırılması, müfredatın dinci, cinsiyetçi, milliyetçi, tekçi bir çerçevede defalarca kez düzenlenmesi ve çocuk haklarının sistematik olarak ihlal edilmesi gibi çok boyutlu sorunları beraberinde getirmiştir.

Özellikle gerçekleştirilen müfredat değişiklikleri ile eğitim içerikleri büyük bir ideolojik müdahaleye maruz kalmıştır. 2012 yılında ideolojik bir program olarak uygulamaya geçen “4+4+4 sistemi” ile eğitim alanında en köklü dönüşümlerden biri yaşanmıştır. 4+4+4 ile birlikte imam hatipler ortaokul seviyesinde yeniden açılarak pedagojiye aykırı bir biçimde çocuk yaşta dini ağırlıklı eğitimin önünü açılmıştır. 5. sınıftan itibaren öğrencilerin “açık öğretime” geçebilmesi sağlanmıştır. Bu durum özellikle kız çocuklarının erken yaşta eğitimden kopmasına yol açarak çocuk yaşta zorla evliliklerin önünü açmıştır. Dolayısıyla 4+4+4 sistemi, çocuk işçiliğinin artması, kız çocuklarının eğitim hakkından mahrum bırakılması, eğitimin dinselleştirilmesi ve eşitsizliğin derinleşmesi gibi sonuçlar doğurmuştur. 2017 yılında “Cihat” kavramı açıkça ders kitaplarına girmiş, müfredatta muhafazakâr-milliyetçi içerik güçlendirilmiştir. Seçmeli ders havuzu genişletilerek din dersleri fiilen zorunlu hale getirilmiştir. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” adı verilen yeni müfredat değişikliği ise toplumu dizayn etmenin son halkası olmuştur. Siyasi iktidar çocuğa ya da bireye nasıl yaklaşıyor, nasıl bir toplum istiyorsa yeni eğitim müfredatını da ona uygun şekilde hazırlamıştır. Bireycilikle, milliyetçilikle, cinsiyetçilikle, dini-milli değerler ile yoğrulmuş, büyük ölçüde dini kural ve referanslara dayanan bir dilin kullanıldığı yeni eğitim müfredatı ile hedeflenen toplum yapısı daha açıkça ortaya çıkmaktadır.

Eğitim politikalarında yaşanan değişimlerde halklar, inançlar ve kültürler genellikle ya görünmez kılınmış ya da ‘karşı tarafta’ gösterilmiş, anadilinde eğitim hakkı ise tamamen yok sayılmıştır. Oysaki **Anadilinde eğitim hakkı**, sadece pedagojik bir talep değil; halkların tarihsel direnişinin, kimliklerinin ve kolektif hafızalarının tanınması anlamına gelmektedir. Bu hak, bu topraklarda yaşayan tüm halkların eşit yurttaşlık temelinde yaşamalarının koşuludur. Ancak Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana uygulanan tekçi ulus-devlet politikaları, farklı dil, inanç ve kimlikleri bastırmış; eğitim politikalarında bugüne kadar uzanan bir **asimilasyon politikası** izlenmiştir.

Eğitim politikalarının en belirgin özelliklerinden biri de toplumsal cinsiyet eşitliğinin reddi üzerinden eğitimde kadın ve kız çocuklarının haklarının sistematik olarak ihlal

edilmesidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaşamın her alanında sistemli bir şekilde inşa edilirken eğitim sistemi bu eşitsizliklerin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreci derinleştiren en büyük olgu; müfredat başta olmak üzere bir bütün eğitim politikalarının cinsiyetçi bir anlayışla hazırlanması ve özellikle kadınların, kız çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerini meşrulaştıran yapısıdır. Karma eğitime yönelik müdahaleler, çocukların geleneksel rol kalıpları ile yetiştirilmesine yönelik müfredatlar kız çocuklarının eğitim hakkını engellemekte, kadını kamusal alandan dışlamayı amaçlamakta, kadınlar ve kız çocukları açısından daha fazla hak kaybı anlamına gelmekte, ataerkil sistemin yeniden üretilmesine de araç olmaktadır.

Eğitim politikalarındaki dönüşüm ile çocuklar çok daha fazla işçileştirilmiş, MESEM ve benzeri sistemlerle erken yaşta emek piyasasına yönlendirilmiştir. Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM), çocuk emeğinin yasal kılıflarla yaygınlaştırıldığı bir alan haline gelmiştir. MESEM uygulamalarıyla eğitim hakkının ihlal edilmesi, iş cinayetleri ve işyerlerinde karşılaşılan istismar vakaları çocuk haklarının gaspı ve toplumsal eşitsizliğin yeniden üretimi anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, eğitim politikaları üzerinden toplumun yeniden şekillendirilmesi ile çocuklar hem siyasi hem de kültürel bir insanın nesnesi haline getirilmektedir. Bilinçli bir biçimde sürekli değiştirilen eğitim sisteminde çocukların kişilikleri, davranış özellikleri, dilleri, kültürleri, yaşamları, doğaları yok sayılmakta; farklılıklar eğitim politikaları ile eşitsizliği derinleştirme, ötekileştirme, ayrıştırma aracı olarak kullanılarak çocukluğun politik inşası ile toplum da dizayn edilmektedir. Dolayısıyla çocukluğu tanımlamak bir yaş aralığındaki insanları göstermekten daha politik zeminde tartışmayı gerektirir. Bu bağlamda, Barış ve demokratik toplum çağrısı eğitim politikalarını sorgulamayı ve değiştirmeyi de zorunlu kılmaktadır. Demokratik bir toplumda “nasıl bir eğitim politikası olmalı?” sorusu kritik önemdedir. Demokratik bir toplumda eğitim politikaları da çocuk haklarından, eşitlikten, özgürlükten ve barıştan yana olmak zorundadır. Eşit, özgür, demokratik bir toplum için özgür, eşit, anadilinde ve cinsiyet eşitliğinin esas alındığı bir eğitim politikası hayata geçirilmelidir.

Anadilinde Eğitim Hakkı Sorunu ve Çözümü

Funda Demir Bozkurt-21 Eylül 2025



Ludwig Wittgenstein’in, “Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır.” tespitinden hareketle dili sınırlanmış bir çocuğun tüm dünyasının sınırlandığını söylemek pek de yanlış olmayacaktır

Eğitim; bireyin bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışlarını geliştirmeye yönelik planlı ya da plansız olarak gerçekleşen öğrenme süreci olarak tanımlanır. Felsefi açıdan bakıldığında ise insanı “olması gereken” kişiye dönüştürme süreci olarak anlamlandırılır. Eğitim; tam da bu tanımdan hareketle devletlerin, rejimlerin ideolojik aygıtlarından en önemlisidir. Tarih boyunca var olan tüm devletli sistemler ideolojilerine göre bir toplum inşa etmek için eğitim sistemini kullanmışlardır. Günümüzde yükselişini sürdüren ulus devlet ideolojisi ve kapitalist modernite, toplumun politik inşası ve sermayeye sağlayacağı iş gücü temelinde antidemokratik eğitim sistemlerini güçlendirmiş; tekçi, militarist, cinsiyetçi ve türcü unsurlarla kendini kalıcı kılmayı hedeflemektedir. Türk Eğitim Sistemi de varlığından şimdiye dek bu ideoloji ile yol almış, demokratik, barışçıl, cinsiyet ve tür eşitlikçi, çok kültürlü ve çok dilli eğitim sistemini tehlikeli görüp politize etmiştir.

Ulus devlet inşa süreçlerinde homojen bir toplum yaratma politikalarının, kültürel ve dilsel çeşitlilik ile zenginlik açısından ciddi tehdit ve tehlikelere yol açtığı çok önemli bir gerçekliktir. Bu tehlikenin ortadan kaldırılması ve dilsel zenginliğin korunması ancak anadilinde eğitimle mümkündür. Anadili; bireyin dünyayı anlamlandığı, düşünce yapısını geliştirdiği ve kimliğini şekillendirdiği en önemli unsurdur. Anadili, sadece bir

iletişim aracı değil; aynı zamanda her bir birey ve dolayısıyla toplum için kimlik, yurt, kültür, hafıza ve çok daha ötesidir. Dolayısıyla anadilinde eğitim, sadece pedagojik bir gereklilikten öte evrensel bir insan hakkı olarak kabul edilmelidir. Halkların tarihsel varlığının, kimliklerinin ve kolektif hafızalarının tanınmasıdır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türkiye'deki eğitim sisteminde temel unsur olan "tek"i ideoloji; çok kültürlü ve çok kimlikli toplumsal yapı üzerinde bir baskı aracına dönüşmüş ve Kürt halkı başta olmak üzere halkların anadilinde eğitim hakkı yok sayılmış, asimilasyon süreçleri bu yönlü işletilmiştir. Bu durum da halklar arası eşitsizliği derinleştirmiş, eşit yurttaşlık talebi ve toplumsal barışın önünde büyük bir engele dnşmştir. Anadili ve anadilinde eğitim konusunun kriminalize edilmesi eksik ve yanılığlı bir yaklaşımın eseridir. Anadilinde eğitime temel bir insani hak, pedagojik gereklilik, toplumsal barışın ve eşitliğin gerekliliği, demokratik bir toplum inşasının en önemli ayağı olarak bakmak yerine "güvenlik sorunu" olarak bakmak; sorunu çözümsüz bırakmaktır.

Türkiye'de başta Kürt ocuklar olmak üzere anadili farklı olan çocuklar eğitim hayatlarına başladıkları ilk anda önemli bir bariyerle karşı karşıya kalmaktadır. İlk anda yaşadıkları bu iletişim engeli eğitim yaşamında hem akademik hem de pedagojik onlarca sorunun temeli haline gelmektedir. İlk anlarda bir zgven sorunu olarak kendini gösteren bu süreç; zamanla çocuğun sessizleşmesine ve görünmez olmasına, aidiyet duygusunu yitirmesine, eğitim ortamına bağlılık duygusunu geliştirememesine doğru ilerler. Ludwig Wittgenstein'in, "Dilimin sınırları, dünyamın sınırlarıdır." tespitinden hareketle dili sınırlanmış bir çocuğun tüm dünyasının sınırlandığını söylemek pek de yanlış olmayacaktır.

Peki ne olmalıdır?

- Demokratik toplum inşasının, barışın ve toplumsal entegrasyonun tartışıldığı bu tarihi süreçte anadilinde eğitim hakkı talebi daha yüksek sesle dile getirilmelidir.
- 1982 Anayasası'nın yerine toplumu bütün dilsel/kültürel çeşitliliği içinde kucaklayacak demokratik bir anayasa hazırlanmalıdır. Yeni Anayasa'nın eğitim ve ğretim hakkına ilişkin bölümü, insan hakları ve temel özgürlüklerle ocuk hakları konularında düzenlenmiş uluslararası belgeler dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

- Eğitim sisteminde, anadilinde eğitime bir güvenlik sorunu olarak yaklaşım tutumundan derhal vazgeçilmeli; temel bir insani hak ve pedagojik gereklilik kabulü sağlanmalıdır.
- Türkiye’de var olan anadillerine dair bir envanter oluşturulmalıdır. Söz konusu tüm dillerin başta eğitim olmak üzere tüm kamusal alanlarda kullanılması için gerekli yasal ve idari düzenlemeler yapılmalıdır.
- Okul öncesi eğitimden itibaren eğitimin tüm kademelerinde anadilinde eğitim müfredatı oluşturulmalı, aynı zamanda bu müfredat demokratik, bilimsel, kamusal, cinsiyet ve tür eşitlikçi, ekolojik olmalıdır.
- Seçmeli iki ders saati içerisine sıkıştırılmış ve “Yaşayan Diller ve Lehçeler” adlandırılmasıyla aslında ölü muamelesi yapılan tüm anadilleri yasal statüye kavuşturulmalıdır.
- Anadilinde eğitim, herhangi bir iktidarın insafına bırakılmadan bir devlet politikasına dönüştürülmelidir.
- Üniversitelerde, ülkede kullanılan farklı anadillerine ve kültürlere ilişkin anabilim dalları ve enstitüler kurulmalıdır.

Her çocuğun anadilinde kendini ifade ettiği ve öteki olmadığı bir eğitim sistemi elbette mümkündür. Anadilinde eğitimin mevcut olduğu ve görece demokratik birçok eğitim sisteminde, çocuğun üstün yararı etik bir ilke olarak benimsenmiştir. Türkiye’de de anadilinde eğitim hakkının tanınması, halklar arasında başta eğitim dili olmak üzere birçok alanda eşitliği beraberinde getirecektir.

Eşit, özgür ve adil bir dünya mümkün.

Yoksulluk Politiktir, Yoksulluğa Karşı Mücadele De

İlknur Birol-21 Eylül 2025



Yoksulluğun derinleşmesi sistemik bir sorundur. Eşitsizlikler üzerine, daha çok sömürü ve sadece “kâr” üzerine kurulu ekonomik ve sosyal sistem yoksulluğun gerçek nedenidir. Bu çarpık ve eşitsiz sistemin yürütücüleri bu yoğun yoksulluk ortamını “rahatsız edici” olmaktan çıkarmak için sonuçları görünmez kılacak palyatif önlemler alırken dahi sorumluluk üstlenmemektedir. Eşitsizlik giderici yapısal değişiklikler yerine “vicdan”, “acıma”, “yardımseverlik” gibi duygulara hitap ederek çözümü topluma havale etmektedir

Türkiye’de derin yoksulluk; çocukların eğitim hakkını gasp eden, onları fiziksel ve duygusal olarak yıpratıcı, yeteneklerini körelterek toplumsal eşitsizliği kalıcı hale getiren çok ciddi bir sorundur.

Derin yoksulluğun eğitim alanına ve çocuklara yansımaları oldukça ağır ve çok boyutlu sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, yalnızca ekonomik bir sorun olmaktan çıkıp, bir neslin geleceğini tehdit eden bir krize dönüşmektedir.

Büyük yoksulluk ve yoksullaştırma siyasetinin yansımaları somut görüntüleri ve alanda olan bitenler sıralamamız gerekirse,

1. Eğitime Erişimde Doğrudan Engeller

- Okul Terki ve Devamsızlık: Yoksul aileler, çocuklarını okul yerine çalışmaya göndermek zorunda kalabiliyor. Tarım işçiliği, kayıt dışı çıraklık (atölyeler, tamirciler) gibi faaliyetler,

çocukların eğitim hakkını elinden alıyor. Özellikle kız çocukları, ev işlerine ve kardeş bakımına destek olmak için okulu bırakabiliyor.

- Masrafların Karşılanamaması: Eğitimin “ücretsiz” olduğu söylene de bunun doğru olmadığı bilinmektedir. Servis, yemek, kırtasiye, kıyafet, fotokopi ve okul aidatı gibi masraflar derin yoksul aileler için aşılması güç engeller oluşturuyor. Bu masrafları karşılayamayan çocuklar, okuldan uzaklaşıyor veya kendilerini akranlarından soyutluyor.
- Ulaşım ve Barınma Sorunu: Özellikle kırsal bölgelerdeki çocuklar, okula ulaşım imkânı olmadığı için eğitime erişemeyebiliyor. Şehirlerde ise taşınmalı eğitimdeki aksaklıklar benzer sorunlara yol açıyor.

2. Eğitim Sürecine Katılım ve Başarıya Etkisi

- Dijital Uçurum: Pandemi dönemi bu eşitsizliği çok net gösterdi. Derin yoksul hanelerde internet erişimi, bilgisayar veya tablet bulunmuyor. Evde kalabalık ortamda ders dinleyecek sessiz bir köşe dahi olmayabiliyor. Bu durum, uzaktan eğitimi imkânsız kılarak bu çocukların eğitimden tamamen kopmasına neden oldu.
- Beslenme Yetersizliği ve Konsantrasyon: Yetersiz ve dengesiz beslenme, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkiliyor. Açlık veya yetersiz beslenme, derslere odaklanmayı engelliyor, öğrenme kapasitesini düşürüyor.
- Eğitim Materyallerine Erişememe: Ders kitabı dışında hiçbir kaynağa (test kitabı, roman, yardımcı materyal) sahip olamayan çocuklar, akranlarının gerisinde kalıyor. Kütüphaneye ulaşım imkânı dahi olmayabiliyor.

3. Psiko-Sosyal ve Duygusal Yansımalar

- Damgalanma ve Dışlanma: Aynı kıyafetle okula gitmek, kantin alışverişi yapamamak, okul gezilerine katılamamak gibi durumlar, çocuklarda “öteki” hissi yaratıyor. Akran zorbalığına maruz kalabiliyor ve sosyal olarak içe kapanabiliyorlar.
- Kaygı ve Stres: Ailenin ekonomik sıkıntıları, gelecek kaygısı ve evdeki gerginlik ortamı, çocukların üzerinde büyük bir psikolojik yük oluşturuyor. Bu kaygı, okul başarısını doğrudan düşürüyor.
- Özgüven Eksikliği: Sürekli “yoksun” hissetmek, çocuklarda “ben başaramam”, “bizim ailemiz farklı” gibi duygular geliştirerek özgüvenlerini zedeliyor ve geleceğe dair motivasyonlarını kırıyor.

4. Sistemik ve Yapısal Sorunlar

- Erken Çocukluk Eğitiminden Mahrum Kalma: Okul öncesi eğitim (kreş/anaokulu) maliyetli olduğu için derin yoksul ailelerin çocukları bu kritik dönemi kaçırıyor. Bu da dil, bilişsel ve sosyal becerilerde akranlarına göre geride başlamalarına neden oluyor.
- Eğitimin niteliğinde eşitsizlik: Derin yoksul bölgelerdeki okulların fiziki altyapısı, donanımı ve öğretmen sayısı, niteliği daha düşüktür.
- Çocuk İşçiliği ve Erken Evlilikler: Yoksulluk nedeniyle eğitimi bırakan çocuklar, korunmasız bir şekilde çalışma yaşamına itiliyor. Eğitim sistemi çocukları “işçi”leştiren yapısal değişikliklerle erken yaşta güvencesiz işçiliğin önemli bir kaynağı yani yeni “ucuz emek deposu” haline getiriyor. Kız çocukları ise erken yaşta evliliğe zorlanabiliyor. Bu da yoksulluk döngüsünü bir sonraki nesle aktarıyor.

Sonuç Olarak:

Yoksulluğun derinleşmesi sistemik bir sorundur. Eşitsizlikler üzerine, daha çok sömürü ve sadece “kâr” üzerine kurulu ekonomik ve sosyal sistem yoksulluğun gerçek nedenidir. Bu çarpık ve eşitsiz sistemin yürütücüleri bu yoğun yoksulluk ortamını “rahatsız edici” olmaktan çıkarmak için sonuçları görünmez kılacak palyatif önlemler alırken dahi sorumluluk üstlenmemektedir. Eşitsizlik giderici yapısal değişiklikler yerine “vicdan”, “acıma”, “yardımseverlik” gibi duygulara hitap ederek çözümü topluma havale etmektedir.

İktidarın sosyal politikalar alanında geçici iyilik yaratan çeşitli uygulamaları ise sorunu çözmekten uzaktır. Ancak yapısal köklü bir değişim mücadelesi yürütürken çocuk yoksulluğunun tehlikeli boyutlarına müdahale için bu uygulamaları da teşvik etmek için mücadele etmek gerekecektir.

• Şartlı Nakit Transferleri: Ailelere, çocuklarını okula düzenli göndermeleri koşuluyla nakit yardımlarının çoğaltılması gerekir. Ayrıca, bu uygulamadan tüm yoksul çocukları ayrımsız yararlanabilir hale getirilmelidir. Bu, çocukları okulda tutmak için önemli bir teşviktir ancak yeterli olması mümkün değildir.

• Belediyelerin ve STK’ların Yardımları: Birçok belediye ve sivil toplum kuruluşu ücretsiz yemek, kırtasiye, kıyafet, tablet ve burs desteği sağlıyor. Bu çabaların sivil toplum alanında da iktidarların kamusal sorumluluğunu ortadan kaldırmayacak bir toplumsal dayanışma fikri ile çoğaltılması önemlidir.

Devletin kamusal sorumluluğundan vazgeçtiği ve tüm kamusal faaliyetleri neredeyse piyasa denilen büyük canavarın kâr hırsına terk ettiği sistemlerde yoksulluk kronik, çocuk yoksulluğu da trajik sorunlar yaratmaya devam edecektir.

Türkiye toplumu çocuklarının sağlıklı, özgüvensiz, özgürlük duygusundan uzak, eşitsizliği doğal gören bir durumu kabul etmemelidir. Toplumu “kader” kaskasında yorgun ve geleceksiz hale getiren bu sistem değişmeli ve değiştirmek için mücadele edilmelidir.

Tüm toplumsal kesimleri çocuklarına, geleceklerine sahip çıkacak şekilde her yerde örgütlü ve dayanışmacı bir mücadeleye sevk etmeliyiz. Veli olarak, anne baba olarak, yurttaş olarak en önemli ortaklığımız çocuklarımız olmalıdır.

Yoksulluk politiktir. Yoksulluk karşısında mücadele de politiktir.

Çocuklarımızın eğitim, sağlık, barınma, bilgiye ulaşım, beslenme başlıklarında ücretsiz, ulaşılabilir, eşit yararlanacakları hakları için bütünlüklü bir mücadele yürütölmek zorundadır. Okullarda ücretsiz yemek talebinden, çocuk işçiliğe iten sistemin kaldırılmasına, eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesine, kamusal, ayrımcılığı reddeden, cinsiyetçi olmayan, bilimsel laik ve anadilinde bir eğitim sistemi için değişim ve yeniden yapılanma mücadelesi güncel ve öncelikli gündemimiz olmalıdır.

Demokratik, eşitlikçi, özgür ve barışçıl bir toplum için önce ve her zaman çocuklarımızı koruyacağız. Hem bedensel hem ruhsal iyilikleri için çocukları koruma, geleceği onlar için yeniden kurma mücadelesini hep birlikte vereceğiz.

Yeni Eğitim Yılı, ÇEDES Projesi ve Laik Eğitim Mücadelesi

Arzu Erdoğan-21 Eylül 2025



ÇEDES'in uygulamada yarattığı en büyük sorun, öğrencileri tek tip bir inanç ve yaşam biçimine yönlendirmesidir. Din görevlilerinin okullarda görev alması, öğretmenlik yetkisinin tarikat-cemaat çevreleriyle paylaşılması, laiklik ilkesine açıkça aykırıdır

Türkiye her yıl yeni bir eğitim-öğretim yılına umutlarla başlar. Ancak son yıllarda bu umutların önünde, giderek derinleşen eşitsizlikler ve siyasal müdahaleler ciddi bir engel olarak durmaktadır. Özellikle İslamcı eğitim politikaları ve ÇEDES Projesi (Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum), çocukların laik ve bilimsel eğitim hakkını tehdit eden en önemli uygulamalar arasında yer almaktadır.

Bu tablo, yalnızca eğitim sisteminin yapısal sorunlarını değil, aynı zamanda demokrasinin geleceğini de yakından ilgilendirmektedir. Çünkü laik ve bilimsel eğitimden uzaklaşmak, çocuklarımızı sorgulamayan, eleştirmeyen ve farklılıkları reddeden bireylere dönüştürme riskini beraberinde getirir.

Eğitim Hakkı ve Laiklik

Eğitimin temel amacı, çocukları bilimsel bilgiyle donatmak, onları özgür, eleştirel bireyler olarak yetiştirmektir (UNESCO, 2015). Oysa ÇEDES gibi projeler, eğitimi tek bir dini anlayışa indirgemekte ve farklı inançlara sahip öğrencileri dışlamaktadır.

Laik eğitim ilkesi, tüm çocukların eşit yurttaşlar olarak yetişmesini ve devletin tarafsız kalmasını garanti eder (Anayasa, 1982, md. 24). Eğitimin bu temel niteliğinin zedelenmesi, yalnızca bir kesimin değil tüm toplumun geleceğini tehdit etmektedir. Çünkü laiklik, inanç özgürlüğünün de güvencesidir.

ÇEDES Projesi ve Tek Tipleştirme Riski

ÇEDES'in uygulamada yarattığı en büyük sorun, öğrencileri tek tip bir inanç ve yaşam biçimine yönlendirmesidir. Din görevlilerinin okullarda görev alması, öğretmenlik yetkisinin tarikat-cemaat çevreleriyle paylaşılması, laiklik ilkesine açıkça aykırıdır.

Bu durum yalnızca Alevi toplumunu değil, farklı inançlara sahip tüm yurttaşları endişelendirmektedir. Okul ortamı çocuklara bilim, sanat ve evrensel değerler sunmalı; kimliklerini ve inançlarını özgürce yaşayabilmelerine alan açmalıdır. Çocuklara doğa sevgisi, çevre duyarlılığı ve insan hakları bilinci kazandırılmadan, sadece dini değerler üzerinden yürütülen bir eğitim anlayışı toplumsal barışa katkı sunamaz.

Alevi Toplumunun Kaygıları

Aleviler tarih boyunca eğitimde eşitsizlikten en çok etkilenen topluluklardan biri olmuştur. Zorunlu din dersleriyle başlayan dışlayıcı politikalar, ÇEDES gibi projelerle daha da derinleşmektedir. Bu yalnızca inanç özgürlüğünü değil, aynı zamanda çocukların kimlik gelişimini de olumsuz etkilemektedir.

Bizler, Cemevleri ve Alevi kurumları olarak şu taleplerimizi yineliyoruz:

Eğitimin bilimsel ve laik temelde yürütülmesi,

Hiçbir inanç grubunun dayatılmaması,

Tüm çocukların eşit yurttaşlar olarak yetişmesi,

Eğitim sisteminin demokrasiye, barışa ve toplumsal eşitliğe katkı sunması.

Gelecek İçin Sorumluluk

Laik ve bilimsel eğitim hakkını savunmak yalnızca Alevilerin değil, tüm toplumun ortak görevidir. Çocuklarımızın geleceği, farklılıklarıyla birlikte özgürce yaşayabilmelerine bağlıdır.

Cemevleri yalnızca ibadet yerleri değil; aynı zamanda kültür, eğitim ve dayanışma mekânlarıdır. Bu sorumlulukla, eğitimde eşitlik ve özgürlük mücadelesini kararlılıkla sürdüreceğiz.

Yeni eğitim-öğretim yılı başlarken dileğimiz, tüm çocukların bilimle, sanatla ve özgür düşünceyle buluştuğu bir eğitim ortamında büyümesidir. Çocuklarımızın geleceğini tekçi anlayışlara teslim etmeyeceğiz.

Son Not:

UNESCO. (2015). Education 2030 Framework for Action. Paris: UNESCO.

“Türkiye’de Eğitim Sistemi” mi Dediniz?

Oya Açan-21 Eylül 2025



Kayıtdışı ve mevsimlik çalışma kayıtlarında çocuk emeği burjuvazi açısından “vazgeçilmez” bir yerde duruyor. 5–17 yaş arası en az 869 bin, kayıt dışı ve mevsimlik çalışma ile en az 2 milyon çocuk işgücü piyasasında esnek, güvencesiz, enformel istihdam biçimleriyle yer alıyor

“Eğitim, bedelini ödeyebilenlere ait olan bir şey; baskı onu satın alamayanlara karşı uygulanıyor...”

Eğitim meselesini konuşmaya başlamadan önce en sonda söyleyeceğimizi başta vurgulu tarzda söyleyelim: Eğitim sisteminin içeriğini belirleyen etken onun yüzlerce yıl içinde nasıl bir gelişim geçirdiğinden de bağımsız olarak ona (da) kılavuzluk eden egemen sınıfın ideolojik-politik düşünceleri ve siyasal ihtiyaçlarıdır.

“Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda egemen düşüncelerdir: Toplumun maddi egemen gücü olan sınıf aynı zamanda egemen fikrî güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf bu sayede aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının da üzerinde denetim kurar; böylelikle zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşüncelerini de, genel olarak kendine tabi kılar. Egemen düşünceler egemen maddi ilişkilerin fikrî ifadesinden,

düşünceler halinde kavranan egemen maddi ilişkilerden, yani bir sınıfı egemen sınıf yapan ilişkilerden başka bir şey değildir.” [Alman İdeolojisi, Karl Marx]

Çok gerilere gitmeden 1980 sonrasını göz önüne getirdiğimizde hep aynı sınıfsal amaçlar ve hedeflerle karşılaşırız. 1980 sonrası dünyada da Türkiye’de de neoliberalizmin şahlandığı yıllardır. Tıpkı üretimde esnekliğin hakim hale gelmesi gibi eğitimde de esnek ve bireyselleşmiş eğitim öndedir: Özelleştirme, eğitimin ticarileştirilmesiyle metaya dönüşen bilgi, performans odaklı rekabetçi kuşaklar yetiştirme, bireyciliğin ve köşe dönücülüğün geçerli akçe halini alması...

12 Eylül

Türkiye’nin bu tabloda hayli özgün bir yeri vardır. ABD emperyalizminin “Yeşil Kuşak” Projesi çerçevesinde Türkiye’ye biçilen rol, “Türk-İslam Sentezi”nin hayatın her alanına nüfuz ettirilmesinde atacağı adımlarda toplanmaktadır. Daha önceki DP, AKP ve MC hükümetleri dönemlerinde sistematik bir biçimde fakat kısmen sinsice atılan adımlara 12 Eylül faşist cunta döneminde hız verildi. Bu kesitte eğitim “milli birlik ve beraberliği sağlama”nın çimentosu olarak tanımlandı. Burjuvazinin ihtiyaçları doğrultusunda iktidara el koyan cunta yönetiminin bugün “dindar ve kindar nesil yetiştirmek” hedefli adımları daha o günlerden atılmaya başlandı.

Burjuva devletin ideolojik aygıtı olarak eğitime daha kapsamlı bir yer verildiği yıllar bu yıllardır. YÖK kurularak devletin üniversiteler üzerindeki denetimi arttırıldı, milliyetçi-mukaddesatçı bireyler yetiştirme hedefine bağlı olarak din dersleri zorunlu hale getirildi.

Neoliberal dönüşüm eğitimde piyasa ilişkilerinin ve aktörlerinin (özel okullar, sınav sistemi, eğitim teknolojileri) artmasına neden olurken eğitimin içeriği de siyasal iktidarın ideolojik ihtiyaçlarına göre şekillendirildi; İmam Hatip’ler açılmaya, müfredat değişikliklerine gidilmeye başlandı. Bütün bu burjuva İslamcı “birikim”, dokuyu farklılaştırarak bugünlerdeki yapıyı inşa etmek için sergilenen çabaların ürünüdür.

Geliyoruz Bugüne...

2002 sonrası AKP döneminde eğitim kademelendirilerek İmam Hatip’lerin yaygınlaştırılmasına girişildi. Şimdilerde yeniden düzenlenip “ihtiyaca binaen” değiştirileceği söylenen ve 2012 yılında yürürlüğe sokulan “4+4+4 eğitim modeli” asıl olarak iki şeye yol açtı:

Devletin asıl amacı çocukların okulla bağlantısını mümkün olduğunca kopararak sermayenin ihtiyaç duyduğu çocuk işçi sayısını artırmak, yedek işçi ordusunu hazır

tutmaktı, erkek çocukların payına düşen bu oldu. Kız çocukların ise “erken evlilik” adı altında okuldan koparılmasının yolları döşendi. 2015’ten başlayarak yapılan yasal düzenlemeler* kız çocuklarının hayattan ve okuldan alınıp eve hapsedilmesi, istismara ve ömür boyu tecavüze mahkum edilmesine yol açtı.

Evrin Teorisi’nin ders programlarından çıkarılarak Osmanlıca’nın eklenmesi gibi müfredat değişikliklerine gidilmesi de yine bu dönemdedir. 2017’de ortaöğretim ders programlarında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” ve kadın haklarıyla ilgili bazı kazanımlar çıkarıldı veya daraltıldı. Bunun yerine ailenin öneminin altı baskın biçimde çizildi; “aile yapısının korunması, iffet, namus” gibi kavramlara daha fazla yer verildi. Yanı sıra zorunlu din dersi içerikleri genişletildi.

Anaokullarından başlayarak “eğitim” kategorisine sokulan her şey toplumsal dokunun burjuvazinin ve sermayenin lehine bozularak İslamcı çizgilerin baskın hale getirilmesidir. İçeriği yıllar içinde iyiden iyiye boşaltılan ve genç kuşakları yoksulluğun, işsizliğin ve geleceksizliğin kucağına atmaktır.

Çocuk Yoksulluğu ve Eğitim Hayatından Mahrumiyet

Öyle ki, bugün çocuk yoksulluğu ve eğitimden yoksunluk burjuva devletin resmi verilerinde dahi itiraf edilmek zorunda kalınıyor. Okula gitmesi gereken 1 milyon 584 bin çocuk eğitim hayatından mahrum!

Kayıtdışı ve mevsimlik çalışma kayıtlarında çocuk emeği burjuvazi açısından “vazgeçilmez” bir yerde duruyor. 5–17 yaş arası en az 869 bin, kayıt dışı ve mevsimlik çalışma ile en az 2 milyon çocuk işgücü piyasasında esnek, güvencesiz, enformel istihdam biçimleriyle yer alıyor. Binlerce çocuk mevsimlik tarım işçisi olarak başka kentlerde hayatta kalma mücadelesi verirken okula gitmesi gereken 1 milyon 584 bin çocuk eğitim hayatının dışında kalmaktadır. Özcesi, çocuk emeği gerek öğrenci-işçi gerek işçi statüsünde birikim rejiminin parçasına dönüştürülmüştür.

Mehmet Şimşek aracılığıyla piyasaya sürülen aslında IMF patentli OVP’de (Orta Vadeli Program) “Çalışmanın fazileti ve üretmenin toplumsal değeri, örgün eğitim sürecinin başlangıcından itibaren müfredata yansıtılacaktır” ifadesiyle dile getirildiği gibi çocuk işçiliğini eğitim politikaları aracılığıyla piyasayı kontrol eden sermayenin ihtiyaçlarına göre düzenleniyor. Eğitimin (sektörünün) özelleştirilmesiyle eşgüdümlü olarak mesleki eğitim de sermayenin o kesitteki ve uzun vadeli ihtiyaçlarına göre kurgulanıp OSB’ler içinde meslek liselerinin açılması da aynı eğilimin göstergesidir.

MESEM’ler, Sözde “Çıracılık” Eğitimi

İSİG Meclisi’nin çocuk işçilerle ilgili raporuna göre çalışan çocukların sadece yüzde 65,7’si eğitime devam edebiliyor. Milli Eğitim Bakanlığı, okulda olması gerekirken çalıştığını tespit ettiği ancak “ulaşamadığı” çocuk sayısını yaklaşık 440 bin olarak açıkladı.

Devlet eliyle eğitimin ve sosyal hayatın dışına itilen bu çocukların çoğu meslek öğretsin diye “çıracılık” adı altında merdiven altı atölyelerde çalıştırılıyor.

Staj adı altında bu çocuklar sermayenin hizmetine hayli erkenden sunuldu. MEB verilerine göre Türkiye’de adı sözde okul olan 293 meslek lisesi ve buraya giden 1 milyon 848 bin 236 öğrenci, yani “çocuk işçi” bulunuyor.

Şu anda ülke genelinde MESEM (Meslek Eğitim Merkezi) programına kayıtlı olan yaklaşık 1,5 milyon öğrenci var ve bu öğrencilerin 300 bine yakını 18 yaşın altında. MESEM’ler kapitalizmin ilk ortaya çıktığı yıllardaki gibi çocuk emeği sömürüsünün en açgözlü hali olarak karşımıza çıkıyor. Tıpkı Komünist Manifesto’da söylendiği gibi: “Her gün her saat, makineler, ustabaşı ve en çok da tek tek imalatçı burjuvaların kendileri tarafından köleleştirilirler. Bu zorbalık, amacının kazanç olduğunu ne kadar açık bir biçimde ortaya koyarsa o kadar aşağılık, o kadar tiksindirici, o kadar dayanılmaz olur.”**

Kısacası MESEM’ler emekçi çocuklarını daha baştan işçi olmaya mahkûm eden, kapitalist sömürü için ucuz yoldan ara eleman yetiştirmenin formülü olarak devreye sokuldu. Çocuk iş cinayetlerinin büyük çoğunluğunu eğitim kapsamında olmayan çıracılar, tarım, inşaat, motokurye, sokakta çalışan çocukların ölümleri oluşturuyor.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi’nin (İSİG) 2024 raporuna göre 68 çocuk iş cinayetlerinde hayatını kaybetti. Çocuk işçi ölümlerinin yarısından fazlası tarım sektöründe. AKP’li yıllarda ise en az 787 çocuk işçinin çalışırken öldüğü kayıtlara geçti.

OECD’nin Eğitim Raporu Ne Söylüyor?

OECD’nin (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) 38 üye ülkeyi kapsayan eğitim raporu Türkiye’deki eğitim sistemi hakkında çarpıcı veriler sundu. Bu veriler yukardan beri söylediklerimizi doğrular nitelikte, dahası var. Eğitimin toplumsal bir ihtiyaç olmaktan çıkarılarak ticarileştirilmesi kadar okul öncesi eğitimden itibaren nasıl yerlerde süründüğünü gösteriyor.

Her yerde pıtrak gibi biten naylon üniversiteler “sayesinde” yükseköğretim oranı yüzde 9’dan yüzde 40’a çıktı. (istihdam-issizlik) Gecekondu üniversitelerde eğitimin kalitesi alabildiğine düştü, diplomalı işsizlerin sayısı her yıl her ay açıklanan rakamların da gösterdiği gibi çıglaştı.

Yüksek öğrenimde durum buyken ilkokul öncesi anaokuluna giden çocuk sayısı Türkiye’de oldukça düşük. 3 ila 5 yaş grubu çocukların yüzde 41’i anaokuluna kayıt yaptırıyor oysa OECD ülkeleri içinde bu oran yüzde 83!

Verilere göre Türkiye, öğrenci başına ortalama 5 bin 743 dolarlık yıllık harcamayla 36 ülke içinde 34. sırada yer alıyor. OECD ülkelerinde öğrenci başına ortalama harcama ise 11 bin 990 dolar.

Bu verilerde Türkiye’nin ilk sırada geldiği tek bir başlık var. Türkiye’de ilk ve orta dereceli okullardaki eğitim harcamalarında özel sektörün (patronların) payı OECD ülkeleri içinde ilk sırada geliyor. Burjuvazi ‘kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez’ kafasıyla kendi ihtiyaçları doğrultusunda bu alana yatırım yapmaktan haliyle geri kalmıyor.

İlkokuldan Yükseköğrenime, Çıraklıktan Çocuk İşçiliğe Kadar...

İlkokula başlama maliyetlerinin bile bir yılda yüzde 56’lık bir artışla 33 bin liraya yükseldiği koşullarda eğitim masrafları doludizgin koşuyor. Yani 7 yılda maliyetler yüzde 1074 artmış. Eğitimin niteliğinin yerlerde sürünmesi, kız ve erkek ortaokulları açılarak karma eğitim yolundan sapılması, ‘yeni maarif modeli’, ÇEDES (‘Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum’) adı altında gericiliğin at koşturmasının taşları döşenmiş durumda. El kadar çocuklar karanlığın pençesinde debeleniyor. Aç karnına gidilen pislik içindeki okullarla, el yakan kantin fiyatlarıyla, öğretmen açığıyla bir neslin geleceği burjuvazinin çıkarları doğrultusunda heba ediliyor.

Yoksullukla boğuşan yığınlar ve evlatlarına eğitime ne kadar önem verildiği ve gençlerin geleceği için hangi adımların atıldığı palavralarını atıp durdular. Gerçekteyse bugün genç yığınlar barınma, geçim kaygıları, güvencesizlik ve geleceksizlik batağında debeleniyor. Üniversiteler bilimden koparılmış, öğrenciler müşteri haline getirilmiş, yurtlar tarikatlara teslim edilmiş durumdadır. Yüksek öğrenim gençliğine dayatılan kader diplomalı işsizlik, taşeron kölelik ve umutsuzluktur.

Anadilde, eşit, bilimsel ve parasız eğitim talebi 12 Eylül’lü, YÖK’lü yıllardan beri gençliğin değişmez hedefi olmaya devam ediyor. Ortaöğrenimden, yükseköğrenimden, işçi gençlikten... her kesimden gençlerin mücadelesiyle kazanılacak mevzilerdir bunlar.

2025 Türkiye'sinde Yerlerde Sürünen Eğitim ve 154 Yıl Öncesi...

Oysa daha ilkokul sıralarından başlayarak adımlamaya çalıştıkları yol, eğitimin dışına düşmek, okuldan kopmak ve bir sömürü nesnesi haline getirilmekle sonuçlanır genelde. “Eğitimin de bir insan hakkı olduğu” hatırlanmaz bile, çocuk haklarından falan asla söz edilmez. Onlar sistemin, devletin kölesi haline getirilmeye çalışılır çoğunlukla. İnsan düşünmeden edemiyor; nerede 2025 Türkiye'si, nerede 1871 Fransız Komünü'nde yeni bir dünya kurma işine girişenlerin çocuklar ve geleceğin kuşaklarının eğitimi için sadece 72 günde yapıp ettikleri:

‘Eksiksiz İnsanlar’ Olabilsinler Diye...

“Eğitimi dönüştürme işine girişen Komünarların attığı ilk adım, öğrencilerin üçte birinin dini okullara gittiği, üçte birinin de hiçbir okula gitmediği bir şehirde Katolik Kilisesi'nin okullar üzerindeki boğucu baskısını kırmak olur. Bütün kilise okulları kapatılıp okul binaları ve çevresinden bütün haçlar, heykeller ve dini ikonlar kaldırılır.

Kreşlerden başlayarak çocuklara çok yönlü bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlayan politeknik bir eğitim sistemini yaşama geçirir. Kafa ve kol emeği ile sanatsal ve zihinsel emek arasındaki ayrımları ortadan kaldırmaya yönelir.

Geleceğin yetişkinleri çocuklar en mutena yere yerleştirilir ve onların hayatı titizlikle, adeta ilmek ilmek dokunur. Bugün Fransa'da hâlâ yürürlükte olan kreşler sistemi ilhamını Komün'den alır. Geleceği biçimlendirmek için her şey düşünülmüştür: ‘Asla siyah ve koyu renkli elbiseler giymemeleri gereken bakıcılar, tek bir işle uzun süre uğraşmaktan bıkmısından veya yorgun düşmesinler diye, ‘çocuklara mümkün olduğunca sadece neşeli ve genç kadınların bakması önemli olduğu için’ dönüşümlü olarak çalışacaklardı. İşçi sınıfı mahallelerinde, fabrikaların yakınlarında dört bir yana kreşler yapılacaktı; dinle ilgili her şey çıkarılıp yerlerine hayvanlar ve ağaçların resim ve heykelleri hatta küçük çocukların ‘en büyük illeti’ olan sıkıntıyla baş etmeye yönelik ‘kuşlarla dolu bir kuşhane’ konacaktı.

Komün'ün okul eğitimi ile ilgili yaklaşımlarının önemli bir bölümünün temelinde, ‘bütünsel eğitim’ kavramı vardı: ‘Çocuk küçük yaştan itibaren okul ile atölye arasında gidip gelebilmelidir... Bir aleti ustaca kullanan biri kitap da yazabilmeli, hem de tutkuyla, bütün yeteneğini sergileyerek yazabilmelidir... Zanaatkar gündelik işlerine mola verip sanatsal, edebi veya bilimsel kültürle ilgilenebilmeli, bu yüzden üretici olmayı bırakmak zorunda kalmamalıdır.’ Buradaki fikir, ‘eksiksiz insanlar olabilsinler, yani sadece elleriyle

değil kafalarıyla da üretebilmek için bütün yetilerini kullanabilsinler’ diye çocukların bütün yeteneklerini aynı anda geliştirmekti.”***

Son Not:

(*) Dini nikaha ceza verilmesi kaldırıldı. “Çocukların cinsel ilişkiye rıza yaşının 15’ten 12’ye indirilmesi”nin önü açıldı. İstismar failinin çocukla 5 yıl boyunca “sorunsuz ve başarılı bir evlilik” sürdürmesi halinde denetimli serbestlik önerisi getirildi. 2016’da yine yasa maddelerinde değişiklik yapılarak 12 yaş ve altındaki çocuklara karşı işlenen suçlarda en üst sınırdan ceza verileceği belirtilirken, rıza yaşı fiili olarak 12’ye indirilmiş oldu. Sadece 2002-2017 yılları arasında 440 bin çocuk, istismar sonucu hamile kaldı. Resmi rakamlarla bile 18 yaşının altında aile onayıyla evlendirilen 1 milyona yakın kız çocuğu anlamına geliyor bu.

(**) Kansu Yıldırım, Evrensel, 12 Eylül 2025

(***) Ortak Lüks, Paris Komünü’nün Siyasi Muhayyilesi, Kristin Ross, Metis Yayınları

Yasın Sonu Adalet, Adaletin Başlangıcı Barış

Çiğdem Ertak-21 Eylül 2025



Türkiye, çocuklara yönelik artan şiddet nedeniyle de giderek daha karamsar bir tablo çiziyor. Bunun arkasında antidemokratik ve tekçi siyasi sistem, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, insan ve doğa odaklı olmayan yönetim anlayışı, küçük bir grubun çıkarına odaklanan ekonomi politikaları ve adaletin yerle yeksan olması yatıyor. Bu koşulların ortak paydası, toplumsal çatışmayı besleyen bir düzenin sürdürülmesidir. Eşitsizliği merkezine alan bu anlayış, çocukların çocukluklarını yaşamasını engelliyor; çocukları derin bir kriz haline sürüklüyor

Bir önceki yazıda, dünya deneyimlerinden yola çıkarak barış süreçlerinde çocukların katılımının önemine değinmiştim. Tüm deneyimlerin ortaklaştığı hususlardan biri, çatışma halinin sonlanması için tek başına yeterli olmadığıdır. Kalıcı bir çözüm için siyasi ve yapısal değişim şart ve bu, toplumun tüm kesimlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşımla mümkündür. Türkiye bağlamında, özellikle Kürdistan’da çocukların yüz yüze kaldığı yaşam hakkı ihlalleri; buna karşılık, ülke genelinde yaşanan derin yoksulluk, eşitsizlik ve insanı öncelemeyen devlet politikaları iç içe geçmiş derin bir kriz tablosu söz konusudur. Dolayısıyla, bu yazıda bu tabloyu barış arayışı ile ilişkilendirerek çözüm için bu yapısal krizlere odaklanan bir çerçeve çizmeyi hedefliyorum.

Bu aralar, bir yandan süreç tartışmalarını takip etmeye çalışırken, bir yandan da Serdar Korucu’nun yeni çıkan *Bu Yas Bitmez* kitabını okuyorum. 2015–2016 yıllarında Kürdistan’da yaşananların anlatımları olan bu kitap, bir dolaysız hafıza çalışması niteliğinde. Bir kenara atılan, yaygın tabirle akamete uğratılan ‘süreç’ sonrası yakınlarını kaybedenlerin her birinin beni duraklatan sözlerini okuyorum. Serdar Korucu, bu kitap

vesilesiyle verdiği, denk geldiğim bir röportajında, yasin barış gelmeden bitmeyeceğini söylüyor. Gücünü aldığı onarıcılık ve benzerinin tekrarlanmayacağı hali ile barış ortamının, tutulan yasları sonlandırdığı günleri hayal ediyorum.

Hayal kurarken, dalmışken mümkün geleceğe, 12 yaşındaki Eyüp Can'ın sabah saat 4'te çalışırken öldürülmesi haberleriyle uyandırılıyorum.

Her şeyin bozulmuş bir dengede olduğuna inanıyorum. İnsanın insana eşitliği, insanın doğa ve diğer canlılar karşısındaki üstünlüğünün olmaması gibi temel dengeler yok edildi. Eşitsizlik, çatışmayı normalleştiren anlayış ve güçlü ile güçsüz ayrımının yarattığı vahşet, yaşadığımız kaosun ana nedeni. Eyüp Can gibi çocukların ölümü, bu düzenin/düzensizliğin doğrudan sonucu ve adaletin olmadığı, yaşamın değer görmediği bir sistemin sonucudur.

Toplumsal travmaların gündelik yaşama, ilişkilere ve siyasete nasıl yansıdığını anlamak psikoloji ve sosyolojinin inceleme alanıdır. Ancak bu travmaların bireysel hafızalarda nasıl tetiklendiğini, Eyüp için duyduğum üzüntüden bir kez daha hissediyorum. Çünkü aklıma hemen, 12 yaşında Lice'de hayvan otlatırken havan topuyla bedeni parçalanan Ceylan geliyor. Kocaman gözleriyle, ardından kalan tek kare fotoğrafla yaşama imkânı bulamamış Ceylan.

Hazır, sorunların daha sağduyulu, daha insani, daha hakça konuşulma umudunun olduğu bir atmosferdeyiz ya, diyorum ki, gelin Ceylan'ın bir Kürt çocuk olduğu için öldürülmesi ile Eyüp Can'ın öldürülmesi arasındaki bağı irdeleyelim. Serdar Korucu'nun tabiriyle yas belki bu durumda hafifler ya da belli mi olur, biter. Çocuklar ölmez belki kimlikleri yüzünden, çalıştırılmazlar ve ölmezler belki yoksulluklarından.

Hakikaten bağı var mıdır Eyüp ve Ceylan'ın? Aynen de öyledir ve bu ülkedeki sorunların tümü, yolun başında, ortasında ya da sonunda Kürt sorunuyla yüz yüze getirir bizi. Yıllarca inkâr edilen, etrafından dolanılan, bastırılmaya çalışılan gerçek bu. Bu ülkenin temel meseleleri başından beri dönüp dolaşıp Kürt halkının eşitlik ve özgürlük taleplerine çarpar. Çarpar, çünkü bu aynı zamanda demokrasi ve özgürlükler sorunudur. Bu gerçekten kaçmak, maalesef ülkedeki adalet olgusunu da, demokrasiyi de sonsuz bir girdap içinde debelendiriyordu; hala öyle.

Bağı var, çünkü Ceylan'ın ölümüne sebep olan havan topu ile Eyüp Can'ın ölümüne neden olan yoksulluk ve çürümüşlük, aynı siyasetin iki farklı yüzü. Ülkenin en temel sorununun 'tehdit' ve 'güvenlik' anlayışıyla ele alınması, çocukların beslenmesine, eğitime,

sağlığına ve oyun oynayacağı alanlara ayırdığı payı küçülten bir pratik yarattı. Hak ve özgürlükler daraldıkça, çocukların yaşamlarından çalındı. Ceylan'ın Kürt olduğu için bombalarla, Eyüp'ün yoksul olduğu için sabah 4'te çalışırken öldürülmesi bu politikaların sonucuydu.

Adil bir yaşam sunmayan sistem, başta çocuklar olmak üzere toplumun tüm ezilen kesimlerine yaşamı zindan ediyor; ülkenin her zerresine kötülük tohumları ekiyor. Ondandır, çocuk yoksulluğu ürkütücü boyutta; eğitim rezalet düzeyde; sosyal yaşam günden güne kötüleşiyor. Adaletsizlik ve inkâr, Ceylan'ı havan topuyla canından ederken, Eyüp uykuda olması gereken saatlerde iş yerlerinde öldürülüyor. Bir kez adil olmadın mı, imkânı yok, adil olamazsın artık. Düzenin temelinde herkes için hak ve özgürlük bulunmuyorsa, çürüyüş kaçınılmazdır. Adaletsizlik, eşitsizlikle büyür çünkü. Eşitsizlik, adaletsizliği yaygınlaştırır çünkü.

Siyaset duygulara hitap etse de, kararlar duygulardan bağımsız verilerle şekilleniyor, değil mi?! O halde duygularla değil, sayıların soğuk yüzüne bakmak gerekirse, Türkiye'de her yıl ortalama 70 çocuk iş cinayetlerinde yaşamını yitiriyor. Kayıt dışı çalıştırılanlar da dahil edildiğinde, çalıştırılan çocuk sayısı ise 3,5 milyon civarında. 2024'te Türkiye'de en az 777 çocuk önlenebilir sebeplerle yaşamını yitirdi. Bebek ve çocuk yoksulluğu, diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek ve bu sayı derinleşerek artmaya devam ediyor. Eğitimde fırsat eşitsizliği, çocuk işçiliğiyle doğrudan bağlantılı büyük bir sorun; kaliteli eğitime erişim ise sınıfsal bir mesele olarak ayrı bir boyut taşıyor. Sağlığa erişimdeki eşitsizlik de her geçen zaman derinleşiyor. UNICEF'in 43 ülkeyi karşılaştıran raporuna göre Türkiye, çocukların iyi olma hâli açısından en kötü 8 ülke arasında. Yoksulluğa bağlı yetersiz beslenme, temiz bir çevreye erişimde ise tablo daha iyi bir durumda değil. Artan yoksulluk ve ekonominin kötüye gidişatını dikkate aldığımızda, 2025 yılı, geride bıraktığımız yıldan daha karanlık bir yıl olacaktır.

Türkiye, çocuklara yönelik artan şiddet nedeniyle de giderek daha karamsar bir tablo çiziyor. Bunun arkasında antidemokratik ve tekçi siyasi sistem, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, insan ve doğa odaklı olmayan yönetim anlayışı, küçük bir grubun çıkarına odaklanan ekonomi politikaları ve adaletin yerle yeksan olması yatıyor. Bu koşulların ortak paydası, toplumsal çatışmayı besleyen bir düzenin sürdürülmesidir. Eşitsizliği merkezine alan bu anlayış, çocukların çocukluklarını yaşamasını engelliyor; çocukları derin bir kriz haline sürüklüyor. Farklı kimlikleri yok sayan yönetim biçimi ise hukuktan

ekonomiye, sosyal politikalardan toplumsal yapının tasarımına kadar her alanda kendini gösteriyor.

Kolay mı, peki?

Buna hızlıca “evet” diyebilecek insan sayısı pek azdır. Yürekleri o günler için çarpan milyonlarca insan; evlatlarını kaybeden ya da kavuşmayı bekleyen anneler; bir daha hiç görmeyecekleri yakınlarının anıları ile yaşayanlar; anısı bile olmadan yaşamaya mecbur bırakılanlar; adalet arayanlar; çocukların tok ve mutlu uyuyacağı günleri düşleyenler. Terazinin bu kefesi ağır, evet. Ama diğer kefesi de boş değil. O kefedede demokratik bir toplum hedefi, adil ve onurlu bir birlikte yaşam hayali var. Ve bunun için mücadele edenler var.

Barış sağlandığında ülkedeki sorunlar bir günde çözülür mü? Maalesef hayır. Önce şu soruyu sormak gerekiyor: Barış, neyin barışı?

Kürtler, en az 100 yıldır varlıklarının yok sayıldığını; bu topraklarda bin yıllardır yaşayanlar olarak, nasıl olur da dillerinin, kültürlerinin ve dolayısıyla kimliklerinin asimile edilmek istenebileceğini sorguluyor. Bunu kabul etmeyeceklerini ise farklı yollarla verdikleri mücadeleyle ortaya koyuyorlar. Devlet ve iktidar ise diyalog ve müzakere yerine inkâr, baskı, zorbalığı tercih etti. Böylece sorunlar gün geçtikçe katmerlendi. Binlerce insan öldü, öldürüldü. Göçler, işkenceler, gözaltında kayıplar yaşandı. Bütün bunların yanında sosyal, ekonomik ve politik derin yaralar açıldı.

Bugün barış umudu, bütün bu acılara ve zararlara sebep olan çatışma ve savaş halinin son bulması üzerine kurulu. Ancak bu son, sadece silahların susması değil, demokratik ve adil bir toplum inşasına dönüşmek zorunda. Barış dediğimiz şey, işte bu barış. Demokratik temeller üzerine kurulmuş bir düzen sağlanırsa, çocuklar çalıştırılmayacak, yoksulluk ve eşitsizlik içinde boğuşmayacak; kendi kimlikleri ile varlık gösterebilecek; çocukluklarını özgürce, hak ettikleri onurla yaşayabilecekler.

Kuşkusuz umutlu olduğumuz bir dönemdeyiz. TBMM çatısı altında kurulan Komisyon, bu ülkenin çocukları için adalet yolunda atılmış önemli bir adımdır. Atılacak yeni adımlarla çocukları da özne kabul eden bir toplumsal düzenin inşası mümkündür. Bu bağlamda, çocuklarla birlikte düşünülen bir yol haritasının anlamlı bir barış için ne kadar hayati olduğunu bir kez daha hatırlatmak gerekiyor.

Komisyon'un çalışmaları, barışın inşası için kurulacak tek mekanizma olmamalıdır. Bu yazı bağlamında vurgulamak gerekirse, çocukları merkeze alan ayrı bir alt komisyon oluşturmak, bütüncül bir yaklaşım açısından önemli bir katkı sağlayacaktır. Alt komisyon, iki ayrı çalışma birimiyle faaliyet gösterebilir. İlk birim, çocuklarla yürütülecek çalışmalara odaklanan uzmanlardan oluşmalı; Türkiye'nin tüm illerindeki belediyeler aracılığıyla Kent Konseyleri ve ocuk Meclisleri'nden katkılar almalıdır. Bu yapılar, çocukların talep ve görüşlerini ortaya koymak için atölyeler, oturumlar, forumlar düzenleyebilir. Yerel yönetimlerin dahil olacağı bu süreç, hem halk katılımına dayalı bir barış perspektifi sağlayacak hem de oluşturulacak ocuk merkezli barış politikalarında yerel yönetimlere aktif rol verecektir. İkinci birim ise, ocuk alanında çalışan; çocuklarla doğrudan çalışma yürüten hak temelli sivil toplum örgütleri ve aktivistlerle bir araya gelmelidir. Bu buluşmalar, demokratik toplum hedefinde çocukların ihtiyaçlarını ve mevcut sorunların çözüm yollarını belirleyip, yerel düzeyde ve genel bağlamda politika değişiklikleri için ortak bir yol haritası oluşturmalıdır.

Nihayetinde, ocukların dillerini, tanıklıklarını, ihtiyaçlarını ve taleplerini yok saymamak; özne olarak aktif katılımlarını sağlamak önemli bir husustur. Hakiki barış, Ceylan'ın havan topuyla öldürölmesi ile Eyüp Can'ın çalışmak zorunda kalarak yaşamdan koparılmasının arkasındaki politik arka planı görmekte yatıyor. Onlar için adalet olmadan barış da olmayacaktır. Ve ancak o zaman yas bitebilecektir.